

Výjezdní seminář z obchodního práva

OZ A ZOK - stále jako nové

8 - 10. dubna 2016

Postavení dozorčí rady ve společnosti s ručením omezeným

Mikoláš Růžek 4. ročník PF UK

Resumé

Příspěvek se zabývá postavením dozorčí rady ve společnosti s ručením omezeným. Zkoumá postavení tohoto kontrolního orgánu ve světle nové právní úpravy a věnuje se změnám oproti úpravě starší. V neposlední řadě se zabývá také podobou a funkcí obdobných orgánů u společností s ručením omezeným v zahraničí a zkoumá důvody různých přístupů k tomuto orgánu a jeho jednotlivým aspektům.

Obsah

Resumé	1
1. Úvod a cíl práce.....	3
2. Povinnost zřídit dozorčí radu	3
3. Členství v dozorčí radě	4
4. Působnost dozorčí rady, práva a povinnosti členů	5
4.1 Role dozorčí rady ve společnosti s ručením omezeným	6
4.2 Práva a povinnosti dozorčí rady a jejích členů	7
5. Závěr	8
6. Prameny.....	9

1. Úvod a cíl práce

I v nové právní úpravě je dozorčí rada u společnosti s ručením omezeným fakultativním orgánem, a z tohoto důvodu není její výskyt častý. Nicméně dozorčí rada je orgán, na kterém do značné míry spočívá dualistická struktura obchodních společností, a orgán, který vytváří systém brzd a protiváh, ze kterého mohou profitovat nejen akcionáři společnosti akciové, ale i společníci obzvláště větších společností s ručením omezeným. Vzhledem ke změně právní úpravy je tedy cílem této práce nejen představit dozorčí radu ve společnostech s ručením omezeným, ale především upozornit na změny v nové právní úpravě a pomocí srovnání s úpravami jiných států zhodnotit pozici dozorčích rad s.r.o. v České republice.

2. Povinnost zřídit dozorčí radu

Dozorčí rada zůstala pro společnosti s ručením omezeným dobrovolným orgánem. Povinnost mít dozorčí radu tak existuje jen ve specifických zákonem stanovených případech, např. společnostem obchodujícím s cennými papíry, organizujícím regulovaný trh anebo za určitých okolností společnostem účastným na přeshraniční přeměně.¹

Také v úpravách ostatních států je dobrovolnost dozorčích rad u společností s ručením omezeným vzhledem k jejich charakteru obvyklá. Přesto se v zahraničních úpravách vyskytují další případy, kdy je zřízení dozorčí rada povinné. Jeden z těchto případů souvisí s tzv. kodeterminací, tedy povinností, aby určitou část dozorčích rad tvořili ve společnostech zaměstnanci. Tato povinnost pak v praxi znamená, že od určitého počtu zaměstnanců musí společnost dozorčí radu mít. Tato povinnost se vyskytuje například v Německu, kde je hranicí 500 zaměstnanců.² Vzhledem k tomu, že v České republice byla kodeterminace opuštěna i u akciových společností, nedá se do budoucna očekávat, že by tento druh povinných dozorčích rad v českém právním řádu přibyl pro společnosti s ručením omezeným.

¹ ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I. A kol. Právo obchodních korporací. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s. 348

² FULTON, L. Worker representation in Europe. Labour Research Department and ETUI. 2015. dostupné na <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations>.

Další případ povinné dozorčí rady, vyskytující se například v rakouské úpravě, je určitá velikost společnosti. V Rakousku je tímto limitem 50 společníků,³ tedy stejný limit jako býval v české úpravě maximální počet společníků v s.r.o. Tento způsob určení povinnosti zřídit dozorčí radu není nelogický. Právě ve velkých společnostech se všichni společníci často nemohou plně věnovat své kontrolní funkci prostřednictvím valné hromady, a mohou tak kontrolní protiváhu dozorčí rady vůči statutárnímu orgánu využít. Naopak zatěžovat malé společnosti povinností zřizovat dozorčí radu a s ní spojenými dalšími náklady ať už časovými či peněžními by jistě nebyl správný krok.

3. Členství v dozorčí radě

Dozorčí rada nově nemá minimální počet členů, a je tedy na společenské smlouvě, aby počet určila. Není přitom vyloučeno, že se bude jednat o jednočlenný orgán, nebo orgán se sudým počtem členů. V tomto je česká úprava velice liberální, což především vzhledem k dobrovolné povaze dozorčích rad v s.r.o. dává smysl. V německé úpravě je například počet členů dozorčí rady závislý na základním kapitálu a pohybuje se mezi třemi až dvaceti jedním členem.⁴

V případě, že dozorčí rada má více členů, jedná se o kolektivní orgán, který volí ze svého středu předsedu, jehož hlas je v případě rovnosti hlasů rozhodující.⁵ K členství v dozorčí radě musí být fyzická osoba plně svéprávná a bezúhonná ve smyslu § 6 odst. 2 zákona č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání (dále jen „živnostenský zákon“) ve spojení s § 46 ZOK a nesmí u něj nastat překážky podle § 8 živnostenského zákona. Je-li členem dozorčí rady právnická osoba, vztahují se uvedené podmínky nejen na tuto právnickou osobu, ale také na fyzickou osobu oprávněnou k jejímu zastupování v dozorčí radě. Zákon také logicky stanovuje, že členem dozorčí rady nemůže být jednatel společnosti.⁶

³ GUGLER, K., KALSS, S., STOMPER, A., ZECHNER, J.: The Separation of Ownership and Control: An Austrian Perspective. European Corporate Governance Network. 1997.

⁴ ŠIKULOVÁ, A. Srovnání české s.r.o. a německé GmbH z právního, účetního a daňového pohledu. 2010. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví, s. 36

⁵ BACHROŇOVÁ, N., FINGER, L., HEJDA, J., PROSSER, M., VANĚČKOVÁ, V. Společnost s ručením omezeným 2014. Praha, Anag 2014. Str. 233

⁶ Srov. ustanovení § 201 odst. 3 ZOK

Členství v dozorčí radě může vzniknout třemi způsoby a to:

1. *Zakladatelským právním jednáním při založení společnosti*
2. *Volbou rozhodnutím valné hromady*
3. *Jmenováním soudem*

Ve způsobu volby rozhodnutím valné hromady přibyla s novou právní úpravou nová možnost kumulativního hlasování, pokud je obsažena ve společenské smlouvě. Při kumulativním hlasování se vynásobí počty hlasů každého společníka počtem obsazovaných míst. Účel tohoto postupu spočívá ve větší míře vlivu menšinových společníků na obsazování funkcí, a tedy omezení možnosti většinových společníků dlouhodobě držet moc nad složením orgánů. Díky tomu, že menšinoví společníci mohou použít všechny své hlasy a prosadit své zastoupení v orgánu společnosti, může tento postup zajistit proporční zastoupení společníků.

Další argument pro tento způsob volby spočívá ve větší atraktivnosti společností pro nové investory. Ti mohou být odrazeni od nákupu menšinových podílů ve společnostech faktem, že v nich nebudou mít žádný vliv, a kumulativní způsob hlasování tak může víc motivovat k nákupu podílu. ZOK navíc stanovuje, že člen zvolený kumulativním hlasováním může být odvolán pouze se souhlasem většiny těch, kteří hlasovali pro jeho zvolení.⁷

Jak jsem uvedl výše, možnost kumulativního hlasování musí být stanovena ve společenské smlouvě. To může být u již existujících společností problematické, neboť k zařazení kumulativního hlasování do společenské smlouvy bude mezi většinovými společníky spíše malá vůle. Menšinoví společníci zase takovou změnu společenské smlouvy sami neprosadí.

4. Působnost dozorčí rady, práva a povinnosti členů

Nová právní úprava stanovuje pouze velice stručně a dispozitivně působnost dozorčích rad ve společnostech s ručením omezeným. Proto se v případě, že společenská smlouva neobsahuje specifitější úpravu, podpůrně použijí ustanovení o dozorčí radě akciové společnosti.

⁷ VRÁNA, L. JAK TO BUDE S KUMULATIVNÍM HLASOVÁNÍM? Zdroj: epravo.cz [online], 9. 8. 2013, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/jak-to-bude-s-kumulativnim-hlasovanim-91961.html>

4.1 Role dozorčí rady ve společnosti s ručením omezeným

Dozorčí rada funguje ve společnosti jako orgán kontrolní, a tudíž právě kontrola je hlavní náplní činnosti dozorčí rady. Oproti ostatním orgánům se pak vyznačuje především vnitřní působností s jistými výjimkami. Ty tvoří například zastupování společnosti ve sporech proti jednatelům. Vnější působnost se pak dá samozřejmě rozšířit společenskou smlouvou, zde se nabízí například pravomoc uzavírat smlouvy o výkonu funkce s jednatelem společnosti.⁸

Zřízení dozorčí rady u společnosti s ručením omezeným nijak neomezuje právo společníků na kontrolu jednatelů. Dozorčí rada jim má výkon tohoto práva usnadňovat, samotné právo však zůstává na společnících. Co se týče samotné funkce dozorčí rady uvnitř společnosti, je zřejmé, že vzhledem k jejím kompetencím a postavení ve společnosti, není členství v dozorčí radě na rozdíl od statutárního orgánu „práce na plný úvazek“. Tento fakt by sám o sobě nebyl problémem. Problematickou se však zdá současná praxe, kdy dozorčí rady jsou často jen formálním orgánem, který má na chod obchodní společnosti minimální vliv. Toto bývá spojováno s málo uplatňovanou odpovědností členů dozorčí rady, ale i s obvyklou praxí, kdy bývají členové dozorčích rad napojení na členy statutárního orgánu. Spíše zřídka se jedná o odborníky v oboru, kteří by mohli provádět cennou kontrolu společnosti.⁹

Co se týče právní úpravy, u té by šlo de lege ferenda vzít v úvahu povahu členství v dozorčí radě a zajistit jejím členům kromě širokých možností nahlížet do dokladů společnosti také větší součinnost statutárního orgánu společnosti. Tyto prvky by pak mohly kontrolní činnost dozorčí rady usnadňovat, a tím se více přizpůsobit charakteru členství, kdy pozici v dozorčí radě nebývá věnována veliká časová dotace. Usnadnění orientace členů v materiálech a záležitostech ve společnosti by mohl být krok ke změně dozorčích rad fungujících jako čistě formální orgán na orgány vykonávající skutečnou kontrolní činnost. Často zmiňovaný prostředek, který se zdá vhodným, je uložení povinnosti statutárnímu orgánu vyhotovovat o své činnosti zprávy pro dozorčí radu. Tyto zprávy by mohly být vydávány jak v pravidelných intervalech, tak podle potřeby i mimořádně. Přezkum těchto zpráv by samozřejmě nezbavoval dozorčí radu povinnosti

⁸ ČERNÁ, S., ŠTENGLIOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I. A kol. 2015. Op. cit., s. 349

⁹ Srov. Rozhovor s Vratislavem Kulhánkem, který prováděl kontrolu dozorčích rad u státních podniků, dostupné na: http://ekonomika.idnes.cz/dozorci-rady-jsou-v-cesku-jen-formalita-rika-jejich-kontrolor-kulhanek-1ml-/ekonomika.aspx?c=A100221_193831_ekonomika_abr

aktivní kontroly statutárního orgánu, umožňoval by však jednodušší orientaci členů v problematice a identifikaci oblastí případných kontrol. Tato úprava funguje například v Německu, kde statutární orgán musí ze zákona v určitých oblastech zprávu vypracovat automaticky a zároveň je dozorčí rada oprávněná vyzvat statutární orgán k předložení zprávy o společnosti.¹⁰

4.2 Práva a povinnosti dozorčí rady a jejích členů

Kontrola dozorčích rad se tradičně dělí na kontrolu předběžnou a následnou. Mezi instituty této kontroly patří kontrola účetních závěrek, které jednatele předkládají valné hromadě ke schválení. Dozorčí rada obecně kontroluje činnost jednatelů a její soulad s předpisy. Závěry svých kontrol pak zprostředkovává valné hromadě pomocí vypracovávaných zpráv, které se, nestanoví-li společenská smlouva jinak, vypracovávají jednou ročně. Z kontroly předběžné se pak hovoří o tzv. katalogu transakcí. Jedná se o výčet jednání, k nimž je zapotřebí předchozího souhlasu dozorčí rady. Dozorčí rada má v tomto ohledu právo zakázat jednání bez jejího souhlasu. Dozorčí rada je dále oprávněná svolat valnou hromadu společnosti a to v situaci, kdy to vyžadují zájmy společnosti. Mezi práva členů dozorčí rady vůči valné hromadě patří i oprávnění dovolávat se neplatnosti usnesení valné hromady.

Pro členy dozorčí rady platí také zákaz konkurence, ten není koncipován absolutně a společenská smlouva jej může jak vyloučit tak i rozšířit. Tento zákaz spočívá v tom, že člen dozorčí rady nesmí vykonávat činnost, která by byla shodná s předmětem podnikání nebo činnosti společnosti. Toto omezení se pak vztahuje i na podnikatelskou činnost ve prospěch jiných osob nebo zprostředkovávání obchodů pro jiné osoby. S výjimkou koncernu také člen dozorčí rady nesmí být členem statutárního orgánu (či figurovat v obdobném postavení, např. prokuristy) jiné právnické osoby s obdobným předmětem činnosti. Dále nesmí být člen dozorčí rady společníkem s neomezeným ručením v jiné obchodní korporaci.

Tento zákaz se neuplatní, pokud při založení společnosti či volbě člena dozorčí rady byli společníci na konkurenční jednání výslovně upozorněni. Oznamí-li (budoucí) člen dozorčí rady

¹⁰ RADA, I. Dozorčí rada kapitálových obchodních společností. Dizertační práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2007. Str. 122

konkurenční jednání, mají Společníci 1 měsíc ode dne oznámení na vyslovení svých námitek, či nesouhlasu.¹¹ V případě, že společníci námitky ani nesouhlas nevyjádří, má se za to, že konkurenční jednání zakázáno není. Ve vztahu k této lhůtě se objevovaly názory, že by snad společník mohl nesouhlas vyslovit vždy, vzhledem k tomu, že by to však znamenalo snadno zneužitelný prvek a zdroj nejistoty členů orgánů ohledně jejich členství, se však zdá, že je vhodnější ustanovení vykládat způsobem, že po uplynutí jednoho měsíce právo vyslovit nesouhlas zaniká.

5. Závěr

Dozorčí rada ve společnosti s ručením omezeným zůstává spíše výjimečným orgánem, který nalezne uplatnění nejvíce u větších společností. Zákonodárce i s tímto ohledem upravil dozorčí radu v s.r.o. velice kuse a ponechal velikou volnost při stanovení konkrétní podoby dozorčí rady ve společenské smlouvě. Tento krok hodnotím pozitivně, protože možnost určit si například počet členů může vést k menším nákladům na chod dozorčí rady a tedy větší použitelnosti pro společnosti s ručením omezeným. Hlavním problémem dozorčích rad zůstává jejich časté pojetí jako formálního orgánu příliš nezasahujícího do chodu společnosti. V tomto ohledu jsou však možnosti zákonodárce spíše omezené a k úspěšné změně této situace by byla potřeba změna pojetí dozorčí rady a především větší důraz na nezávislost a odbornost jejích členů při jmenování. Pouze v takovém nastavení má možnost dozorčí rada sloužit ke svému účelu důsledného kontrolora a protiváhy statutárního orgánu.

¹¹ BACHROŇOVÁ, N., FINGER, L., HEJDA, J., PROSSER, M., VANĚČKOVÁ, V. 2014. Op. cit. s. 235-236

6. Prameny

1. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).
2. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
3. Zákon č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání
4. Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
5. ČERNÁ, S., ŠTENGLOVÁ, I., PELIKÁNOVÁ, I. A kol. Právo obchodních korporací. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015.
6. BACHROŇOVÁ, N., FINGER, L., HEJDA, J., PROSSER, M., VANĚČKOVÁ, V. Společnost s ručením omezeným 2014. Praha, Anag 2014.
7. FULTON, L. Worker representation in Europe. Labour Research Department and ETUI. 2015. dostupné na <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations>.
8. GUGLER, K., KALSS, S., STOMPER, A., ZECHNER, J. The Separation of Ownership and Control: An Austrian Perspective. European Corporate Governance Network. 1997.
9. ŠIKULOVÁ, A. Srovnání české s.r.o. a německé GmbH z právního, účetního a daňového pohledu. 2010. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická, Fakulta financí a účetnictví
10. RADA, I. Dozorčí rada kapitálových obchodních společností. Dizertační práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta. 2007.
11. <http://epravo.cz>
12. <http://ekonomika.idnes.cz>